

Sygn. akt II UK 98/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 marca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Staryk

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

w sprawie z wniosku M. D. oraz małoletnich: J. D. i B. D. - reprezentowanych przez matkę Ma. D.,
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.
o rentę rodzinną,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 marca 2016 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawców od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 25 września 2014 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 25 września 2014 r., Sąd Apelacyjny, na skutek apelacji pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. w sprawie z wniosku M. D. oraz małoletnich J. D. i B. D. – reprezentowanych przez matkę Ma. D. o rentę rodzinną, zmienił wyrok Sądu Okręgowego w P. z dnia 28 czerwca 2013 r. i oddalił

odwołanie wnioskodawców od decyzji organu rentowego z dnia 28 września 2012 r., odmawiającej przyznania im prawa do renty rodzinnej po zmarłym ojcu P. D.

W ustalonym stanie faktycznym sprawy, P. D. zmarł w dniu 9 grudnia 2010 r. w wieku 43 lat. Do dnia zgonu jego udokumentowane okresy składkowe i nieskładkowe wynosiły 19 lat, 4 miesiące i 2 dni. Był zarejestrowany w Powiatowym Urzędzie Pracy w P. jako bezrobotny w różnych okresach czasu, między innymi w okresie od dnia 5 listopada 2001 r. do dnia 15 kwietnia 2002 r. i od dnia 2 lipca 2002 r. W dniu 29 lutego 2002 r. zmarły zawarł z L. umowę o pracę na czas określony od dnia 16 kwietnia 2002 r. do dnia 15 lipca 2002 r. Umowa ta była sygnowana przez Krajowy Urząd Pracy - Departament Migracji Zarobkowej w W. i Wojewódzki Urząd Pracy w P. Powiatowy Urząd Pracy w P. decyzją z dnia 15 kwietnia 2002 r. stwierdził, że P. D. z dniem 16 kwietnia 2002 r. utracił status osoby bezrobotnej, z uwagi na podjęcie zatrudnienia u niemieckiego pracodawcy, który nie opłacał składek na jego ubezpieczenie społeczne. Niemiecka instytucja ubezpieczenia nie zaliczyła poprzednikowi prawnemu wnioskodawców okresu pracy od 16 kwietnia do dnia 1 lipca 2002 r. do okresu ubezpieczenia. Od dnia 2 lipca 2002 r. do 30 stycznia 2003 r. P. D. nabył prawo do zasiłku dla bezrobotnych i został zgłoszony do ubezpieczenia zdrowotnego. Trzeba nadmienić, że opłacił on należną składkę na Fundusz Pracy: za kwiecień, maj i czerwiec 2002 r.

Organ rentowy nie zaliczył do okresu ubezpieczenia ojca wnioskodawców okresu pracy u niemieckiego pracodawcy i decyzją z dnia 28 września 2012 r. odmówił wnioskodawcom prawa do renty rodzinnej po zmarłym ojcu, stwierdzając, że w ostatnim dziesięcioleciu przed zgonem, tj. od dnia 8 grudnia 2000 r. do dnia 9 grudnia 2010 r. udokumentował jedynie 4 lata, 10 miesięcy i 2 dni okresów ubezpieczenia. Tym samym nie zostały spełnione wymogi określone w art. 65 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm., dalej ustawa o emeryturach i rentach), uprawniające do nabycia prawa do dochodzonego świadczenia.

Wyrokiem z dnia 28 czerwca 2013 r. Sąd Okręgowy w P. zmienił zaskarżoną decyzję organu rentowego i przyznał prawo do renty rodzinnej od dnia 9 grudnia 2010 r., przyjmując że do ustalonych okresów składkowych i nieskładkowych P. D.

należało doliczyć okres pracy od dnia 15 kwietnia 2002 r. do dnia 1 lipca 2002 r. u niemieckiego pracodawcy. Zmarły od dnia 5 listopada 2001 r. był zarejestrowany w Powiatowym Urzędzie Pracy w P. jako bezrobotny i na podstawie art. 25 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (jednolity tekst: Dz.U. z 1997 r. Nr 25, poz. 128 ze zm.) był uprawniony do pobierania zasiłku dla bezrobotnych przez okres 12 miesięcy. W myśl art. 23 ust. 1 pkt 2 lit. g tej ustawy, prawo do zasiłku przysługiwało bezrobotnemu za każdy kalendarzowy dzień po upływie 7 dni od dnia zarejestrowania we właściwym powiatowym urzędzie pracy, jeżeli opłacał składkę na Fundusz Pracy w związku z zatrudnieniem lub wykonywaniem innej pracy zarobkowej za granicą u pracodawcy zagranicznego. Natomiast zgodnie z art. 25 ust. 1 pkt 2 bezrobotny, który utracił status bezrobotnego na okres krótszy niż 365 dni z powodu podjęcia zatrudnienia, innej pracy zarobkowej (...) i zarejestrował się w powiatowym urzędzie pracy jako bezrobotny w okresie 7 dni od dnia ustania zatrudniania (...) posiadał prawo do zasiłku na czas skrócony o okres pobierania zasiłku przed utratą statusu bezrobotnego oraz o okresy, o których mowa w ust. 8 ustawy. P. D. od 15 kwietnia 2002 r. podjął pracę za granicą i w okresie 7 dni od ustania zatrudnienia zgłosił się do urzędu pracy, nabywając od dnia 2 lipca 2002 r. prawo do zasiłku do dnia 30 stycznia 2003 r. W okresie, w którym utracił status osoby bezrobotnej w związku z podjętym zatrudnieniem, wpłacił on na konto Powiatowego Urzędu Pracy w P. należne składki na Fundusz Pracy. Zgodnie z art. 48 ust. 1 i 2 ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, jeżeli umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej, udokumentowane okresy zatrudnienia obywateli polskich za granicą u pracodawców zagranicznych zaliczane są do okresów pracy w Polsce w zakresie uprawnień pracowniczych, pod warunkiem opłacania składek na Fundusz Pracy i są traktowane jak okres zatrudnienia oraz wykonywania innej pracy zarobkowej w Polsce w zakresie uprawnień, o których mowa w ust. 1 ustawy. W ocenie Sądu bezspornym jest, że P. D. w okresie od 16 kwietnia 2002 r. do 1 lipca 2002 r. był legalnie zatrudniony u zagranicznego pracodawcy zatem okres 2 miesięcy i 15 dni, powinien być zaliczony do stażu pracy, co oznacza, że ojciec wnioskodawców w dacie zgonu miał udokumentowany okres składkowy i

nieskładkowy wynoszący 5 lat i 17 dni, a tym samym, zostały spełnione przesłanki do przyznania prawa do renty rodzinnej.

Na skutek apelacji organu rentowego, Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalił odwołanie wnioskodawców, uznając za zasadny zarzut naruszenia art. 65 i 68 ustawy o emeryturach i rentach oraz art. 6 ust. 1 pkt 1 i 2 oraz art. 7 ustawy. W ocenie Sądu w dziesięcioleciu przed datą śmierci P. D. legitymował się okresem składkowym i nieskładkowym w wymiarze 4 lata, 10 miesięcy i 2 dni, brak bowiem podstaw, wbrew stanowisku Sądu pierwszej instancji, do zaliczenia do ustalonych okresów, zatrudnienia zmarłego na terenie Niemiec od dnia 16 kwietnia do dnia 15 lipca 2002 r. Katalog okresów składkowych i nieskładkowych zawarty jest w unormowaniach art. 6 i art. 7 ustawy emeryturach i rentach z FUS. W myśl art. 6 ust. 1 pkt 1 i 2 okresami składkowymi są okresy ubezpieczenia oraz opłacania składek na ubezpieczenie społeczne. Sąd wskazał, że zgodnie z art. 46 ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu, obywatele polscy mogli podejmować pracę za granicą u pracodawców zagranicznych w trybie i na zasadach obowiązujących w kraju zatrudnienia oraz określonych w umowach międzynarodowych, zaś zaliczenie tych okresów zostało ograniczone odnośnie do uprawnień pracowniczych. *A contrario* - nie są to okresy zatrudnienia w rozumieniu ustawy emerytalnej i powyższego nie zmienia umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o zabezpieczeniu społecznym, sporządzona w Warszawie dnia 8 grudnia 1990 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 108, poz. 468). Z jednoznacznego stanowiska niemieckiego ubezpieczyciela wynika, że okres zatrudnienia zmarłego nie został uznany za okres ubezpieczenia wobec nieopłacenia składek w niemieckiej instytucji ubezpieczeniowej. Co do zasady okresy zatrudnienia (ubezpieczenia) poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej mogą być objęte dobrowolnymi tytułami ubezpieczenia w przypadkach wyraźnie wskazanych w polskim systemie ubezpieczeń społecznych (art. 7 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 121 ze zm.) i wówczas są objęte polskim ustawodawstwem emerytalno-rentowym, tak jak okresy zatrudnienia (lub równorzędne z nimi) wykonywane na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej. Poza sporem pozostawało, że

P. D. nie przystąpił do dobrowolnego ubezpieczenia społecznego w okresie świadczenia pracy na terenie Niemiec.

Powyższy wyrok zaskarżył skargą kasacyjną w całości pełnomocnik wnioskodawców, zarzucając naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 46 i 48 ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu i uznanie, że powyższe przepisy nie uprawniają do zaliczenia do okresów składkowych okresu zatrudnienia zmarłego na terenie Niemiec, bez rozważenia, czy ten okres nie powinien zostać zaliczony do stażu pracy jako okres nieskładkowy. Pełnomocnik wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i rozstrzygnięcie sprawy co do istoty wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania, w tym kosztach zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy wziął pod uwagę co następuje:

Skarga nie ma uzasadnionych podstaw i stąd podlega oddaleniu.

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania lub gdy zarzut taki okaże się niezasadny.

W okolicznościach sprawy wiążące są więc ustalenia, że ojciec wnioskodawców (ich poprzeknik prawny) zmarł w dniu 9 grudnia 2010 r., dokumentując okresy składkowe i nieskładkowe 19 lat, 4 miesiące i 2 dni przy czym w ostatnim dziesięcioleciu przed dniem śmierci (a więc w okresie od 8 grudnia 2000 r. do 9 grudnia 2010 r.) wykazał 4 lata, 10 miesięcy i 2 dni okresów ubezpieczenia. Nie budzi też wątpliwości ustalenie, że w okresie od 16 kwietnia do 1 lipca 2002 r. P. D. był zatrudniony na terenie Niemiec, tracąc w Polsce status osoby bezrobotnej (decyzja Powiatowego Urzędu Pracy w P. z dnia 15 kwietnia 2002 r.). Nie jest też wątpliwe, że niemiecki pracodawca nie opłacił składek na ubezpieczenie społeczne a niemiecka instytucja ubezpieczeniowa nie zaliczyła okresu zatrudnienia ojca wnioskodawców do okresu ubezpieczenia. Nie zostało też

zakwestionowane opłacenie przez P. D. należnych składek na Fundusz Pracy. Przy takich ustaleniach faktycznych, zarzuty skargi kasacyjnej nie zasługują na uwzględnienie.

Trzeba wstępnie i ogólnie przypomnieć, że przedmiotem sporu w sprawie jest prawo do renty rodzinnej, a więc świadczenia z ubezpieczenia społecznego mającego na celu zapewnienie środków pieniężnych po śmierci ubezpieczonego (emeryta lub rencisty) członkom rodziny, którzy wraz z jego śmiercią utracili żywiciela. Pochodny charakter tego świadczenia od emerytury bądź renty z tytułu niezdolności do pracy, która przysługiwała lub przysługiwałaby zmarłemu, za którym opowiedział się Sąd Najwyższy (por. uzasadnienia wyroków Sądu Najwyższego: z dnia 20 stycznia 2000 r., II UKN 321/99, OSNAPIUS 2001 nr 11, poz. 389 oraz z dnia 24 stycznia 2001 r., II UKN 122/00, OSNAPIUS 2002 nr 18, poz. 440, z dnia 19 kwietnia 2011 r., I UK 343/10, OSNP 2012 nr 1-12, poz. 143), determinuje proces ustalania uprawnień do tej renty dla członków rodziny zmarłego.

Zgodnie z art. 65 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń, przy czym ocena spełnienia tych warunków następuje według stanu prawnego istniejącego w chwili jego śmierci, co oznacza, że dla tej oceny miarodajne są przepisy wówczas obowiązujące (art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach).

Przepis art. 57 ust. 1 tej ustawy określa trzy kryteria kwalifikacyjne, jakim powinien odpowiadać ubezpieczony ubiegający się o przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. Są to zaliczenie do osób niezdolnych do pracy (pkt 1), posiadanie wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego (pkt 2) oraz powstanie niezdolności do pracy w okresach wyczerpująco wymienionych w pkt 3 albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ich ustania.

Zarzuty skargi ograniczają się do „błędnej wykładni oraz niewłaściwego zastosowania” art. 46 i 48 ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu i błędnym uznaniu, że przepisy te nie uprawniają do zaliczenia do okresów nieskładkowych okresu zatrudnienia zmarłego na terenie Niemiec.

Wskazane przepisy ówczesnie obowiązującej ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (jednolity tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 58, poz. 514 ze zm.) dopuszczały możliwość zatrudniania obywateli polskich za granicą u pracodawców zagranicznych w trybie i na zasadach obowiązujących w kraju zatrudnienia oraz określonych w umowach międzynarodowych (art. 46), wskazując, że udokumentowane okresy zatrudnienia obywateli polskich za granicą u pracodawców zagranicznych zaliczane są do okresów pracy w Polsce w zakresie uprawnień pracowniczych, pod warunkiem opłacania składek na Fundusz Pracy, zaś okres zatrudnienia obywateli polskich za granicą jest traktowany jak okres zatrudnienia w Polsce w zakresie tych uprawnień (pracowniczych), od dnia zawiadomienia właściwego terytorialnie powiatowego urzędu pracy o podjęciu pracy za granicą i przystąpienia do płatności składki na Fundusz Pracy (art. 48 ust. 1 i 2). Innych zasad w tym zakresie nie przewidują też postanowienia umowy międzynarodowej zawartej między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o zabezpieczeniu społecznym.

Nota bene podobne zasady obowiązują w aktualnie obowiązującej ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 1268 ze zm.) – por. jej art. 86 ust. 1.

Oznacza to, że trafnie Sąd Apelacyjny stwierdził, iż zaliczenie okresu takiej pracy dotyczy jedynie uprawnień pracowniczych, innymi słowy udokumentowane okresy zatrudnienia obywateli polskich za granicą u pracodawców zagranicznych nie podlegają – na podstawie wskazanych wyżej przepisów - zaliczeniu do uprawnień z ubezpieczenia społecznego, te bowiem mogą wynikać jedynie z przepisów regulujących tę – ubezpieczeniową materię.

I tak zgodnie z art. 13 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu podlegają osoby fizyczne od dnia nawiązania stosunku pracy do dnia ustania tego stosunku (pracownicy). Natomiast w myśl art. 6 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, okresami składkowymi są okresy ubezpieczenia. Okresy składkowe zostały wyczerpująco wymienione w art. 6 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i jak trafnie podkreślono w skardze kasacyjnej organu rentowego, wśród nich nie został wymieniony taki jak w okolicznościach sprawy okres

zatrudnienia u zagranicznego pracodawcy. Okresami składkowymi są przede wszystkim okresy ubezpieczenia. Tymi zaś są w rozumieniu art. 4 pkt 5 ustawy okresy opłacania składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe oraz okres nieopłacania składek z powodu przekroczenia w trakcie roku kalendarzowego kwoty rocznej podstawy wymiaru składek. Podstawę uwzględniania okresów składkowych i nieskładkowych dla potrzeb ustalania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych stanowi art. 5 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, przewidujący w ust. 1, że przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz obliczaniu ich wysokości uwzględnia się, z zastrzeżeniem ust. 2-5, okresy składkowe, o których mowa w art. 6 (pkt 1) i okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 (pkt 2).

Ze względu na redakcję art. 6 i 7 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zaliczenie danego okresu do okresów składkowych bądź nieskładkowych wymaga jednoznacznego umieszczenia go w katalogu tych okresów, brak jest argumentów przemawiających za możliwością domniemywania, że dany okres ma charakter składkowy bądź nieskładkowy.

Wszystko to trafnie ocenił Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku, stąd gdy zarzuty skargi okazały się nieuzasadnione, należało orzec o jej oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

eb